

Barn och teckenspråk

”Uppbyggnaden sker utifrån den information om språket som individen möter och kan ta till sig i kommunikation med andra.”

Denna broschyr vänder sig till föräldrar som har döva och hörselskadade barn. I broschyren använder vi ordet ”hörselskadade” gemensamt för barn som är beroende av hörseltekniska hjälpmedel såsom hörapparat eller Cochlea implantat. Den vänder sig också till föräldrar med dövblinda barn eller barn som förutom dövhet eller hörselskada också har en synskada. Broschyren riktar sig också till personal inom hörselvården liksom till personal inom förskolor och skolor.

Varje individ skapar sitt språk i kommunikation med andra. Barn får kunskaper och språk genom upplevelser, händelser och känslor och genom att kommunicera med sin omgivning om detta, inte genom imitation eller träning.

Språk är det regelsystem och det lexikon som egentligen bara finns som en inre mental konstruktion i våra

hjärnor. Språkutveckling innebär att varje individ skapar och bygger upp detta inre system. Uppbyggnaden sker utifrån den information om språket som individen möter och kan ta till sig i kommunikation med andra.

Språkutveckling är alltså en kreativ, skapande process som innebär att barnet aktivt bearbetar den information som kommer barnet till del. Hörande barn får informationen via hörseln och det talade språket, i naturligt samspel med omgivningen.

För döva och gravt hörselskadade barn däremot, utgör inte tal och hörsel den optimala vägen för att få information om språkets byggnad. Talet ger dem helt enkelt för lite visuellt uppfattbar information, därmed blir informationen om språket också ofullständig. Problemet blir ännu större om man dessutom

Språk och språkutveckling

har en synskada. Också förhållandevis små synskador spelar här en stor roll.

Ett talat språk, som svenska till exempel, har en uppbyggnad som väl motsvarar hur örat fungerar. De enskilda språkljuden uttrycks i stort sett ett i taget.

Teckenspråk har en uppbyggnad som tillåter mycket mer av samtidigt uttryckt information än vad talade språk gör. Det produceras inte bara med händerna, utan även med mimik, munrörelser och blickriktning – som används tillsammans med tecknen. Teckenspråk utnyttjar alltså det tredimensionella utrymmet framför den som tecknar och detta används på olika sätt i själva språkstrukturen. Allt är väl anpassat till hur ögat tar emot information.

Hörselskadades behov av teckenspråk

”Teckenspråkets roll i hörselskadades liv kan beskrivas som berikande.”

Hörselskadade barn har olika behov och förutsättningar. Gemensamt är dock att nedsatt hörsel, i större eller mindre grad, medför svårigheter att kommunicera med andra och att ta emot information via hörseln. Många hörselskadade barn kan utveckla tal bättre än de hör detta, eftersom de kan klara av samtal/tal ljud i en lugn ljudmiljö. Men för många är möjligheterna till delaktighet i kommunikation i grupp, med flera andra på en gång, starkt begränsade.

Listan över situationer där hörselskadade är och förblir utanför kan göras lång. Det är inte enbart ljudmiljön i omgivningen som påverkar, utan också hur många personer som deltar i ett samtal och hur turtagningen dem emellan fungerar. Det handlar också om vilken typ av samtal det är – om det till exempel är ett vardagligt samtal, eller en gruppdiskussion under studier eller på en arbetsplats.

För hörselskadade, som klarar av att kommunicera via tal och hörsel, om än med vissa begränsningar, har

därmed teckenspråket en viktig funktion att fylla. Många hörselskadade, som använder teckenspråk, beklagar att de fått lära sig detta förhållandevis sent i livet. För många av dem har teckenspråket öppnat vägen till högre utbildning; via teckenspråkstolkning får de reella möjligheter att ta del av högskoleundervisning och delta i gruppdiskussioner och liknande. Alltför ofta har det visat sig otillräckligt med enbart tekniska hjälpmedel, dessutom fungerar de inte alltid som de ska.

I yrkeslivet använder man teckenspråkstolk vid sammanträden och mer formella möten av olika slag när flera personer deltar. Teckenspråkstolkning underlättar också då kraven blir för höga på koncentrationsförmågan, till exempel när föreläsningspass eller sammanträden blir för långa. Det kan alltså vara mindre ansträngande att ta till sig innehållet via tolk än att lyssna via slinga eller liknande.

I privatlivet kan man umgås med andra tecken-

språkskunniga hörande, hörselskadade eller döva. Man kan kommunicera i situationer där det annars är helt omöjligt för hörselskadade att delta språkligt, i mer eller mindre bullriga miljöer, som på skolgården, ute på gatan eller på bussar och tåg, eller som vuxen på kaféer, pubar, restauranger eller i andra sammanhang. Tillsammans med teckenspråkiga hörande och hörselskadade vänner kan man alltså enkelt välja det språk som för stunden fungerar bäst.

Teckenspråkets roll i hörselskadades liv kan beskrivas som berikande. Det öppnar möjligheter till kommunikation och språklig samvaro med teckenspråkiga hörande, hörselskadade och döva vänner som man annars inte har tillgång till. Teckenspråket minskar därmed också den känsla av stress, utanförskap och ensamhet som många hörselskadade kan vittna om.

”Barn är kompetenta varelser och måste betraktas som sådana.”

Tidigare ansågs det viktigt att döva barn ”skyddades” från teckenspråket, viktigast var att lära sig tala för att på det sättet lära sig läsa och skriva. Barnen undanhölls från sitt naturliga sätt att kommunicera. Idag vet vi att döva barn kan lära sig läsa och skriva, alltså tillägna sig den skrivna formen av ett språk, utan att gå omvägen via talet. Teckenspråk används för att berätta och diskutera om det skrivna språket, förklaringar och förtydliganden sker på teckenspråk.

Döva barn måste alltså lära sig ett helt nytt språk när de börjar läsa och skriva. Genom teckenspråket har de fått en normal språklig utveckling och svenska i skriften blir ett andraspråk som de lär sig efterhand. Förutsättningarna för att också lära sig tala varierar.

Hörselskadade barn, som med hjälp av tekniska hjälpmedel kan uppfatta tal, möter svenskan i kommunikation med andra och utvecklar sitt språk genom att hjärnan tar emot och bearbetar talspråkig information. Svenska i talad form utvecklas alltså efterhand.

Men även barnens teckenspråkutveckling måste säkerställas redan från början. Teckenspråket är inte något hot mot barnens språkutveckling, tvärtom. Genom teckenspråket får barnen full tillgång till kommunikation med andra och möjlighet till en normal utveckling också i övrigt. Den talade svenskan utvecklas efterhand som barnen upptäcker den möjligheten till kommunikation. Barn är kompetenta varelser och måste betraktas som sådana.

Teckenspråk kan inte läras genom tal som stöds av tecken. Teckenspråk och svenska är två från varandra skilda språk som inte kan användas samtidigt, liksom talade språk inte används samtidigt. Tecken kan vara ett stöd för att avläsa den svenska man redan kan, men man lär sig alltså inte teckenspråk på det sättet.

Samhälle och förskola/skola har ett stort ansvar för att uppmuntra och stödja tvåspråkighet med teckenspråk som ett av de båda språken även för hörselskadade, inte bara för döva. Föräldrar och anhöriga måste

Tvåspråkighet

få information om teckenspråkets betydelse för döva och hörselskadade barn, och barnen måste få möjlighet att lära sig detta språk så tidigt som möjligt.

Teckenspråkiga förskolor har stor betydelse för att döva och hörselskadade barn ska kunna utveckla teckenspråk. Föräldrar som lär sig teckenspråk har stora möjligheter att stimulera sina barn, men de ska naturligtvis inte förväntas vara lärare till barnen. Samhället måste genom kunskap, information och faktiska resurser stödja barnens rätt till teckenspråkiga miljöer i förskola och skola.

Kamratrelationer är viktiga för barns identitetsutveckling. Om ett barn inte förstår hur regler och rutiner fungerar i leken och i kamratskapet går utvecklingen i samspelet förlorad. Det är endast genom att få vistas i teckenspråkiga förskolor och skolor med fullödig och fri kommunikation med andra - både barn och vuxna - som barnens språkutveckling kan garanteras.

Teckenspråksutbildning för föräldrar, TUFF

Teckenspråksutbildning för föräldrar till barn som för kommunikation är beroende av teckenspråk (TUFF) anordnas enligt ramkursplan fastställd av Skolverket. TUFF ska ge föräldrarna sådana färdigheter att de på ett funktionellt sätt kan använda teckenspråk i kontakt med sina barn och därmed främja barnens utveckling.

Mer om bestämmelser för och tillämpning av TUFF framgår av Förordning om statsbidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (SFS 1997:1158).

Ansökan om resekostnadsersättning och ersättning för förlorad arbetsinkomst görs hos Centrala studiestödsnämnden.

Ytterligare information och upplysningar kring ansökan och TUFF lämnas av samordnare vid Specialpedagogiska institutet, tel: 019-161124, (eller: Tel: 0611- 88770) e-post: sit@sit.se.

Organisationer

Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn, DHB
Kungsgatan 19, 702 11 Örebro
Telefon: 019-17 08 30, texttelefon 019-12 21 46, fax: 019-10 44 99
e-post: kansliet@dhb.se, hemsida: www.dhb.se

Hörselskadades Riksförbund, HRF
Box 6605, 113 84 Stockholm, besöksadress: Gävlegatan 16
Telefon: 08-457 55 00, texttelefon: 08-457 55 01, fax 08-457 55 03
e-post: hrf@hrf.se, hemsida: www.hrf.se

Föreningen Sveriges Dövblinda, FSDB
122 88 Enskede, besöksadress: Sandborgsvägen 44 A
Telefon: 08-39 90 00, texttelefon: 659 50 42
e-post: fsdb@fsdb.org, hemsida: www.fsdb.org

Sveriges Dövas Riksförbund
Box 300, 793 27 Leksand, besöksadress: Västanviks folkhögskola
Telefon: 0247-641 00, texttelefon 0247-641 01, fax 0247-151 03
Box 4194, 102 64 Stockholm, besöksadress: Magnus Ladulåsgatan 48
Telefon 08-442 14 61, texttelefon 08-442 14 60, fax 08-442 14 99
e-post: sdr@sdrf.se, hemsida: www.sdrf.se/sdr